

Àngel Vergés i Gifra
Centre d'Estudis Comarcals de Banyoles

Introducció

Un dels meus projectes de recerca en aquests darrers anys ha estat el de rescabalar de l'oblit els folkloristes i sacerdots gironins que van ser assassinats durant la guerra civil de 1936-1939. Molts d'aquests autors foren oblidats per la dispersió dels seus escrits i pel fet que estaven relacionats amb els grans projectes folklòrics de caire catalanista que varen sorgir a les primeres dècades del segle xx i que també es van veure afectats per aquella guerra fratricida. Em refereixo als projectes endegats per l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, i per la Fundació Patxot amb l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i els Concursos del Llegendari Popular Català. A l'any 2010 vaig participar a la *Miscel·lània en honor de Josep M. Marquès* amb un article dedicat al prolífic folklorista de Sarrià de Ter: Josep Cassassa i Tassis (1903-1936), l'obra del qual, malgrat fos abastament aprofitada pel folklorista Joan Amades, no ha estat mai del tot valorada ni posada al lloc que li correspon a la història del nostre folklore. Un altre folklorista el qual m'agradaria donar a conèixer i recuperar amb aquest article és el figuerenc Agustí Burgas i Darnés (1892-1936).

Escriptor brillant al seminari de Girona

Burgas va néixer a Figueres, fill de Josep Burgas i Bosch, treballador de Navata (Alt Empordà) i Josefa Darnés Santaló, filla de Vilert (Pla de l'Estany). Ja de ben petit començà a destacar a l'escola amb resultats brillants en els seus estudis. Formà part en la campanya de propaganda de la Lliga del Bon Mot i a les Festes Constantinianes de l'any 1911. Alguns dels seus primers escrits es van publicar a la revista *En Patufet* com el relat «El "Lu-lu"» publicat el 4 de novembre de 1911, el qual dedicà a la seva mare, i la rondalla «La desesperació d'en Banyeta o la vetlla de la Puríssima», publicat el 27 de gener de 1912.

Per tal de valorar les aportacions d'aquests folkloristes gironins hem de considerar l'efervescent ambient cultural del seminari de Girona de la segona dècada del segle xx. Un fet que marcarà l'eclosió del folklore al seminari gironí fou la creació per part de Tomàs Carreras i Artau, a l'any 1915, de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya dins del seminari de la seva Càtedra d'Ètica de la Universitat de Barcelona. Carreras, fill de Girona, comptà ben aviat amb algunes complicitats docents i amb l'ajut d'alguns estudiants de Magisteri i sobretot de seminaristes de la Clau del Regne. El gironí diposità moltes esperances en els seminaristes gironins per tal d'ampliar el fons de l'Arxiu que dirigia. Una fotografia de Valentí Fagnoli dels alumnes del curs de quart curs de Sagrada Teologia al curs 1916-

1917 del seminari diocesà de Girona ens perfilen les figures de diversos estudiants que feren destacades aportacions al folklore català. A més d'Agustí Burgas hi descobrim el cassanenc Xavier Carbó i Maymí (1893-1918) i el banyolí Elies Pigem i Rosset (1893-1970). Xavier Carbó, malgrat morir ben jove, excel·lí en la versificació com un poeta consagrat i fou un folklorista entusiasmada, impulsor i president a l'any 1917 de l'Agrupació Folklorica del Seminari de Girona. Col·laborà amb entusiasme amb l'Arxiu dirigit per Carreras. Elies Pigem féu aportacions als projectes i recerques dirigits per Antoni Griera, a més d'obtenir, a l'any 1916, un accèssit al «premi de l'Arxiu» per un meritori treball folklòric. Les iniciatives portades a terme dins del seminari gironí mostren clarament la rebuda i l'entusiasme que tingué la recollida de materials folklòrics per part d'alumnes d'aquest centre. Al seminari de Girona s'instaurà la secció folklòrica dins la sala dedicada a bibliografia gironina creada a l'any 1916 a la biblioteca del seminari. Aquest servei estava dirigit aleshores per l'olotí mossèn Carles de Bolós i Vayreda (1885-1959).¹ Des de les pàgines del butlletí eclesiàstic, a l'any 1917, s'encoratjà als eclesiàstics a entregar goigs per tal d'ampliar la col·lecció del seminari diocesà. Es van demanar exemplars per duplicat per engrandir també el fons de l'Arxiu dirigit per Carreras. En aquest ambient cultural efervescent del seminari cal destacar les vetllades literàries i musicals organitzades per la Congregació Mariana del Seminari que tenien lloc dues vegades a l'any, una en honor de Sant Tomàs d'Aquino al mes de març i l'altra per la diada de la Immaculada Concepció, al mes de desembre. Agustí Burgas fou un estudiant exemplar i guanyà diversos premis literaris entre els quals hem de destacar el que atorgava la Congregación Mariana de Sevilla, el qual guanyà quatre anys seguits. El jurat andalús li aconsellà que no es presentés a cap convocatòria del concurs per tal de donar oportunitats a altres seminaristes.² Als Jocs Florals del Seminari gironí s'oferí diverses vegades el «Premi de l'Arxiu», un premi atorgat per l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya per gratificar un treball que recollís materials folklòrics inèdits.

En aquest ambient cultural dinàmic i divers Agustí Burgas començà a destacar, amb ironia i estil, amb els articles que regularment publicava a la secció «*Al pasar...*» del diari tradicionalista *El Norte*. Els seus articles, escrits en castellà, eren signats sota el pseudònim de «Maxlim». Molts temes d'aquests articles són religiosos i moralitzadors tot i que també en podem trobar alguns que fan referència al conflicte bèl·lic que sacsejà l'Europa d'aleshores: la Gran Guerra i d'altres ja d'un caire més cultural i de temàtica folklòrica. Un dels seus escrits més significatius és: «Folk-lore», que mostra l'entusiasme de l'autor en rebre el

1 Burgas dedicà a Bolós la llegenda «La Verge de Requesens», a l'any 1917.

2 He conegut aquesta anècdota gràcies a un article publicat a l'any 1958 per Miquel Ayats a *Vida Parroquial*. La majoria de dades biogràfiques de mossèn Burgas les he obtingudes a partir d'articles publicats a tall d'homenatge a *Vida Parroquial* de Figueres i en els escrits que li dedicà mossèn Ayats.

llibre *Estudis i Materials* editat per l'AEFC. En aquest mateix article Burgas defineix la visió que té del saber del poble:

En el Folk-lore se encuentra compendiada el alma popular con sus sublimidades en medio de su sencillez, con sus imperfecciones en medio de su relativa perfección, con sus modalidades características de las épocas que pasaron, en las que se contiene la razón formal de una decadencia existente y una solución para combatirla. Y por eso, porque en el «Arxiu» se contendrá el alma de Cataluña con sus grandezas, con sus heroicidades, con su sentir religiosos y patriótico, con la explicación de su decadencia y con el remedio para la actual iniciada prosperidad, es por lo que conceptuamos digna de la atención y de la cooperación de todos los catalanes la obra del «Arxiu» (Burgas 1916: 1).

Un altra aportació folklòrica de Burgas des d'aquesta secció és l'article «Les Murratxes» publicat el juliol de 1916. L'article, que fou tramès com a material a l'AEFC, inclou una llegenda que explica l'origen del Ball de les morratxes de Lloret de Mar. Ben aviat Agustí Burgas es consolidà un prestigi literari que el portà a actuar com a secretari en el Jurat dels Jocs Florals organitzats a Girona a l'any 1916 pel Centre Moral Gironí.

Llicenciat de teologia al santuari del Collell

L'any 1917 Agustí Burgas fou nomenat catedràtic del seminari-col·legi de Santa Maria de Collell. Gràcies a la iniciativa de Burgas es recolliren en un llibre les poesies de mossèn Joan M. Feixas en el volum *Gemmes. Poesies juvenils* que els amics de Feixas li dedicaren a l'any 1918 com a regal a la seva primera missa. En aquell mateix any Burgas comentà i ordenà el *Cantoral Litúrgic de Santa Maria del Collell*, el qual dedicà al rector del Collell mossèn Corcoy en ocasió de les seves noces de plata de professorat en aquell centre escolar. Aquest mateix any 1918 Burgas guanyà un premi als Jocs Florals de l'Empordà celebrats a La Bisbal d'Empordà. A l'any 1919 Agustí Burgas fou ordenat prevere al Collell. En el santuari del Collell Burgas oficià la seva primera missa. Al llarg de la seva vida «mossèn Agustí» (així li agradava ser conegut) mostrà qualitats oratòries a més de ser un hàbil polemista a l'hora de debatre qüestions morals i teològiques. A més de docent Burgas no deixà d'estudiar i a finals de 1919 aconseguí el grau de Llicenciat en Sagrada Teologia per la Universitat Pontifícia de Tarragona amb la màxima qualificació. Agustí Burgas no oblidà en cap moment la tasca de recollida de materials de Tomàs Carreras i Artau i el seu Arxiu i respongué diligentment, durant el curs de 1919-20, al sisè i setè qüestionaris proposats per l'AEFC, aportant, tal com documenta el seu *Catàleg*: trenta cinc motius (núm. 317) i 45 comparances (núm. 369) del *Catàleg*.³

L'any 1922 Burgas assumí la direcció de les classes graduades de Primera Ensenyança del seminari menor. Dos anys després, a l'any 1924 escriu amb versos un

³ El seu nom apareix en el *Catàleg* erròniament com «Agustí Burgos» quan veritablement hauria de ser Agustí Burgas.

retaula rítmic *El miracle del Collell*, obra que serà musicada per Josep M. Cervera. Aquell mateix any optà a entrar en unes oposicions per canonge a la catedral de Palma de Mallorca. Malgrat no obtenir la plaça Burgas obtingué una qualificació que va merèixer l'admiració del jurat.

Les llegendes escrites per Burgas en aquest període fan referència a indrets situats a Girona i a l'entorn del seminari menor del Collell entre les quals hem de situar «La resclosa del diable» (1918) i «El miracle del Sant Crist» publicada l'any 1923.

Autor teatral a Figueres

A l'any 1924 Burgas es traslladà al seu poble natal per tal d'exercir com a capellà del col·legi de la Immaculada Concepció. A l'octubre de l'any 1926 fou nomenat professor suplent de religió i moral de l'Institut d'Ensenyament Mitjà de Figueres. A l'any 1930 en fou nomenat professor titular. Burgas fou l'ànima del Patronat Parroquial de la Catequística, juntament amb el doctor Arolas i fundador del setmanari *Vida Parroquial* i cofundador amb mossèn Rossend Fortunet de la revista *Los santuarios católicos*.

El seu entusiasme pel folklore el portà a col·laborar en diverses recerques quan alguns cercadors li requerien. En el dietari de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya trobem la notificació de Joan Tomàs, amb data del 30 d'agost de 1926, que notifica que ha acabat amb Antoni Bonell la missió de recerca a la Garrotxa, de la qual porten recollides 500 cançons i encomana que siguin trameses lletres de regreïament a mossèn Agustí Burgas, de Figueres. Hem de suposar, doncs, en la col·laboració activa d'Agustí Burgas en aquella missió.

L'amor per l'Empordà i les seves tradicions sempre fou present en els escrits d'aquest autor figuerenc. La seva activitat com a escriptor es prodigà dins d'una secció «Hebdomadàries» a *La Veu de l'Empordà* des d'on signava amb el pseudònim «Héctor». D'aquest període hauríem de destacar diverses llegendes de caire empordanès i que ell sovint definí com: «Llegendes i tradicions empordaneses». Burgas les anà publicant en diverses publicacions periòdiques al llarg del temps. Aquestes llegendes són: «La Verge de Requesens» (1917), «El pi de Sant Baldiri» (1929) i «La fi de les bruixes de Llers» (1930).

A Figueres Burgas va escriure diverses peces teatrals inspirades en diverses rondalles per tal de donar a conèixer i mantenir viu aquest gènere etnopoètic entre el gran públic. Influí en aquesta tasca del seu amic mossèn Rossend Fortunet i Busquets, autor d'una versió de *Els pastorets* estranada al Patronat de la Catequística a l'any 1923 titulada: *El primer Nadal dels pastors*. Burgas coneixia molt bé les característiques i les possibilitats d'interpretació dels actors de l'Elenc de la Catequística pel fet que els havia dirigit de l'any 1924 fins al 1930. Amb l'esperit de portar el folklore a escena va néixer l'obra *La fi del Pare Gegantàs*, rondalla empordanesa escrita en dos actes i en vers. La peça fou estrenada a Figueres a l'any

1925. El mateix Burgas detallà l'esdeveniment en un article a *La Veu de l'Empordà* que titulà: «El folk-lore empordanès».

L'escenificació de la rondalla va ésser un nou triomf del nostre folk-lore, del folk-lore empordanès que encara té força per arribar al públic i fer-lo vibrar amb l'amor a les coses nostrades. La bella floració de la paremiologia, de la rondallística, del cançoner de l'Empordà, que va saturar tota una edat d'or de la nostra contrada formosa, tornava a resorgir triomfalment diumenge a la Catequística per l'encertat mitjà de les seccions lírico-teatral del Casal. Constatem amb íntima satisfacció el fet revelador. No és mort, gràcies a Déu, el nostre folk-lore, la nostra tradició ancestral. I els aplaudiments i la satisfacció manifestada pel públic de tota mena que assisteix a les vetllades del Patronat, han d'ésser un esperó per a tots els qui estimen l'essència i l'esplendor de la nostra plana incomparable (Burgas 1925: 3).

Anys més tard Burgas amplià i publicà aquesta peça a la *Biblioteca de l'Escon*. En el pròleg d'aquesta peça deixa molt clares les seves intencions:

El fi que ens portà a escriure aquesta rondalla no va ésser altre que el desig d'incorporar al nostre Teatre les riques de l'ubèrrim folklore empordanès. Els ensenyaments de profunda transcendència moral i social que són continguts en les rondalles del nostre poble, era una llàstima que restessin improductius, sense la suggestió i el relleu que els donen els personatges de carn i ossos que es mouen a l'escena (Burgas 1928: 5).

La tasca de recerca i de divulgació el portà a l'any 1926 a escriure *El Sant Crist de Perelada. Breu ressenya històrica*. Mossèn Burgas admirà un altre capellà folklorista com fou mossèn Esteve Casaponce (1850–1932), el qual havia seguit amb admiració l'obra i èxit dels seus *Contes vallespirencs del temps de les encantades* (1907). Burgas participà en l'homenatge que la Colla del Rosselló li féu a l'any 1931 a la revista *Vallespir* i des de les pàgines de *La Veu de l'Empordà* lloà la traducció de les faules de La Fontaine realitzada per mossèn Casaponce a l'any 1927. El folklorista del Vallespir havia celebrat les seves noccs d'or sacerdotals a la capital de l'Alt Empordà, a on vivia el seu germà, que visità en més d'una ocasió. L'any 1929 l'Elenc representà *El ferrer de Figueres*, una rondalla de Casaponce que Agustí Burgas adaptà per ser representada teatralment. En aquest període Burgas signà una visió poètica en un acte i en prosa: *El prodigi de Lourdes*, estrenada a Figueres el febrer de l'any 1929.

Agustí Burgas fou un hàbil orador i realitzà conferències divulgatives al voltant de la història i el folklore empordanès. A l'any 1932 pronuncià una conferència al Patronat Parroquial de la Catequística amb un títol molt explícit: «La rondallística empordanesa» on, a partir d'una anunci publicat a *La Veu de l'Empordà* sabem que detallà «rondalles religioses», «fantàstiques», «toponímiques», «trasplantades», «festives» a més d'un apartat de «Relacions entre la rondalla, la llegenda i la història.» La part final d'aquesta conferència, però, ja és molt explícita de les seves intencions: «Salvem el nostre Folk-lore». A l'any 1934 féu una altra conferència a

Cívica Femenina amb el títol: «Estampes femenines de la història de l'Empordà» amb un capítol prou eloqüent: «La dona empordanesa a la llegenda».

Burgas fou l'ànima del Foment de Peregrinacions. Organitzà viatges a Roma i d'aquesta manera obtingué el títol de Reverendíssim concedit pel papa Pius XI. Als anys 1928-30 col·laborà amb el gran apòstol d'Exercicis Espirituals Pare Vallet a la campanya que organitzà a la diòcesi gironina juntament amb altres pares jesuïtes. Gràcies als seus viatges, a l'any 1930 i dues vegades a l'any 1934, Agustí Burgas va poder veure representacions de la Passió a la ciutat bavaresa d'Oberammergau i en quedà colpit per la seva força apologètica. Diversos amics varen encoratjar-lo a escriure un drama passionístic semblant al de la tradició bavaresa. Burgas acceptà el repte i gràcies al seu enginy va escriure el drama passionístic *I.N.R.I.*, representat a Figueres per l'Elenc d'Aficionats del Patronat de la Catequística el 17 de març de 1935 davant del bisbe de Girona que s'havia desplaçat a Figueres per inaugurar el nou local del Patronat. La representacions següents van tenir molt d'èxit, amb aflluència de visitants d'arreu de les comarques gironines que es van desplaçar a Figueres amb autocars per tal de veure aquelles funcions. Dos anys abans Burgas havia desglossat a *Vida Parroquial* les qualitats interpretatives dels seus actors des d'una secció titulada «Siluetes del Patronat» i per tant coneixia molt bé les aptituds de cada actor de l'Elenc per portar a terme la seva representació. Tal com ell comenta en el seu «Avant» de l'obra publicada en aquell mateix any: «D'Oberammergau no n'he pres altra cosa que la tècnica de les Visions plàstiques amb què finalitzen els diferents actes, com una concreció simbòlica del que s'esdevé a l'escena» (Burgas 1935: 4).

Al 1936 es continuaren fent diverses funcions de l'obra. Un drama real, però, es desfermà amb fúria aquell mateix estiu i així començà una cruenta guerra que sacsejà tot el país. A la rereguarda republicana nombrosos eclesiàstics van ser perseguits i assassinats. Agustí Burgas fou un home valent de conviccions religioses profundes que no volgué amagar-se durant els primers mesos d'aquella guerra fratricida. El figuerenc fou empresonat al castell de Figueres amb altres companys i afusellat el 8 de setembre de 1936 als 44 anys d'edat. A la postguerra se li féu un homenatge i se li dedicà un carrer a Figueres que finalment i de manera poc encertada, fou canviat a l'any 1970. A l'any 1942 es tornà a representar una nova versió d'*I.N.R.I.* traduïda al castellà per mossèn Josep M. Cervera, amb algunes variacions i amb visions plàstiques dirigides pel pintor Marià Baig. Al 1945 es tornaren a representar tot i que paulatinament la seva obra va anar caient en l'oblit.

Aquesta article és només una primera aportació a la interessant obra folklòrica de mossèn Agustí Burgas i Darnés, un folklorista empordanès que va voler escenificar alguns gèneres etnopoètics per tal de divulgar i mantenir ben viva la flama del saber del poble.

BIBLIOGRAFIA D'AGUSTÍ BURGAS

- BURGAS, A. (1911): «El “Lu-lu”», *En Patufet*, núm. 408 (4 de novembre de 1911), p. 712-714.
- (1912): «La desesperació d'en Banyeta o la vetlla de la Puríssima», *En Patufet*, núm. 420 (27 de gener de 1912), p. 73-75.
- (1916): «Les Murratxes», *El Norte*, núm. 1992 (21 de juliol de 1916), p. 1.
- (1916): «Folk-lore», *El Norte*, núm. 2114 (22 de desembre de 1916), p. 1.
- (1917): «La Verge de Requesens», *La Tradició Catalana*, núm. 14 (7 de desembre de 1917), p. 228-230.
- (1918): «La resclosa del diable. Llegenda collellenca», *Tradició Catalana*, (7 de setembre de 1918), p. 605-606.
- (1918): *Cantoral Litúrgic de Santa Maria del Collell*, Santuari de Santa Maria del Collell.
- (1923): «El Miracle del Sant Crist», *La Veu de l'Empordà*, núm. 964 (31 de març de 1923), p. 3.
- (1924): *El Miracle del Collell. Retaule rítmic. Vers i adaptació del Dr. D. Agustí Burgas, Pbre, música del jove Josep M. Cervera*.
- (1925): «El folk-lore empordanès», *La Veu de l'Empordà*, núm. 1103 (28 de novembre de 1925), p. 3.
- (1926): *El Sant Crist de Perelada. Breu ressenya històrica*, La Veu de l'Empordà, 1926.
- (1926): «El pi de Sant Baldiri», dins *L'Abella d'Or a Figueres*, Barcelona, Impremta Altes.
- (1930): «La fi de les Bruixes de Llers (Llegenda figuerenca)», *Vida Parroquial*, núm. 22, desembre-gener de 1930, p. 5-7.
- (1928): «Cent i una faules», *La Veu de l'Empordà*, núm. 1214 (14 de gener de 1928), p. 5.
- (1928): *La fi del Pare Gegantàs. Escenificació de la rondalla popular empordanesa del mateix nom, en 4 jornades*, Barcelona, Biblioteca L'Escon [obra núm. 143].
- (1929): *El prodigi de Lourdes. Visió poemàtica en un acte i en prosa*, Figueres, tallers gràfics d' E. Casellas.
- (1931): «Tríptic amical», *Vallespir*, num. 3 (juliol- setembre 1931), p. 10-11.
- (1935): *I.N.R.I., misteri de la passió en 4 jornades*, Figueres, Vida Parroquial.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AYATS, M. (1958): «El Dr. Burgas fundador de *Vida Parroquial*», *Vida Parroquial*, número 1000 (28 de febrer de 1958), p. 33.
- CALVO, LL. (1990): *Catàleg de materials etnogràfics de l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya*, Barcelona, Consell Superior d'Investigacions Científiques.

- CARBÓ, X. (1919): *Migjorn. Selecció de poesies de Mn. Xavier Carbó i Maymí*, edició pòstuma d'homenatge, impremta Masó.
- CERVERA, J. M. (1940): «In Memoriam...», *Vida Parroquial*, núm. 218 (23 de febrer de 1940), p. 2.
- (1991): *Testimoniatge de fe i de fidelitat. Els preveres de la diòcesi de Girona víctimes de la revolta del 1936*, bisbat de Girona.
- CORTES, P. (1963): «El Reverendo Sr. Dr. don Agustín Burgas Darnés», *Vida Parroquial*, núm. 1235 (4 de gener de 1963), p. 6-7.
- FEIXAS, J. M. (1918): *Gemmes. Poesies juvenils*, Olot, Ramon Bonet estamper.
- JUDITH (1934): «El doctor Burgas a "Cívica Femenina"», *Vida Parroquial*, núm. 95 (17 de maig de 1934), p. 5-6.
- MARQUÈS, J. M. (2007): *Una història de la diòcesi de Girona*, Barcelona, Bisbat de Girona/Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT, J. (1995): *Història de l'obra del cançoner i complement a l'inventari de l'arxiu*, volum V, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- «Nuestros mártires. El Rdo. Dr. D. Agustín Burgas, pbro. Datos biográficos», *Vida Parroquial*, núm. 218 (23 de febrer de 1940), p. 1.
- PADROSA, I. (2009): *Diccionari biogràfic de l'Alt Empordà*, Diputació de Girona.
- VERGÉS, À. (2000): «Josep Casassa i Tassis, poeta i folklorista de Sarrià de Ter», dins *Miscel·lània en honor de Josep M. Marquès*, Barcelona, Diputació de Girona/Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 622-627.